

"היכל הירושלמי נפתח לרווחה — דלתות התירוצים ננעלות"

מה הם המחסומים העיקריים בלימוד הירושלמי (רמז: לא השוני הלשוני!) ■ איך נפלו החומות ונפתחו השערים? ■ כיצד השתרשה הטעות כי ההלכה אינה נשענת על הירושלמי? ■ מה עונים על 'שאלת-רבי-זירא'? ■ למה הגיעו הילדים ביום הסגרירי לבית-המדרש? ■ מה הורה האדמו"ר מבוהוש זצ"ל לנכדו האדמו"ר שליט"א במוצאי ר"ה שנת תש"ס? ■ מי הזכיר את הירושלמי 1341 פעמים? ■ איפה ובהקשר למה התעוררה "תשוקה בלתי מוגבלת"? ■ במכון 'דרכי שמחה' הפועל במשנה מרץ בערך הדרומית עוצרים אחרי שלשים שנה לסיכום-ביניים מעודד וממריץ ■ המסקנה: כל הדרכים מובילות לירושלים! ■ שיחה עם הרב ישראל צישינסקי, מייסד ועורך במכון

'ביאור אור שמחה' — 'פשוטו של מקרא'

הסוגיא על בוריה. על כן, בהסכמתם ועידודם של גדולי ישראל, נטל על עצמו המכון לערוך בעזרת נותן התורה פירוש על הירושלמי.

בבואנו לכתוב פירוש לירושלמי, הסתמכנו רבות על פירושיהם המפורסמים של הקרבן העדה והפני משה, ובנוסף שאלנו בבית מדרשם של רבותינו — הגאונים, הראשונים, והאחרונים, וביררנו כיצד הם הבינו ופירשו את הירושלמי, כפי שדעתם הרחבה מופיעה באלפי ספריהם על כל מקצועות התורה, וב"ה שנענינו וקיבלנו תשובות נפלאות, המשמחות לב ומאירות עינים. זאת ועוד. פעמים רבות לאין ספור נעזרנו בפירושי הראשונים והאחרונים כדי להכריע איזה פירוש לקבוע, וזאת או כשאחד ממפרשי הירושלמי כיון לפירושיהם של הראשונים, או כשנוכחנו לראות שרוב גדולי האחרונים נוטים לפירוש מסוים.

לא הרי התלמוד הירושלמי כתלמוד הבבלי. בעוד שלבבלי התקבל פירושו של רש"י להיות "פשוטו של מקרא", הרי שעל הירושלמי למרות שנכתבו עליו מספר פירושים על דרך הפשט, כגון רש"ס לרבינו שלמה סיריליאו (סדר זרעים, ומסכת שקלים), שדה יהושע לרבי יהושע בנבנשת (זרעים, מועד, נשים, נזיקין, לרוב המסכתות), מהר"א פולדא לרבי אליהו פולדא (זרעים, מסכת שקלים, ושלושת הבבות), קרבן העדה לרבי דוד פרנקל (מועד, נשים, וסנהדרין, מכות, שבועות) פני משה לרבי משה מרגלית (כל הירושלמי), ועוד — עדיין אין לנו פירוש מסוים שהתקבל על הכל, יותר מהאחר, בדוגמת רש"י לתלמוד בבלי.

בנוסף לכך, גם לאחר כל פירושים אלו, עדיין נשארו סוגיות רבות אשר מחמת קוצר דעתנו קשה לרדת לסוף דעת המפרשים ולהבין את

מאת משה גוטמן

"בשעות הערב של אחד מימות השבוע, לפני מספר שבועות, למדתי עם בני בן התשע את דברי הגמרא במסכת שבת (קד). שם מסופר כי חכמים אמרו לרבי יהושע בן-לוי שלבית-המדרש הגיעו באותו יום ילדים שאמרו דברים שאפילו בימי יהושע-בן-נון לא אמרו כמותם".

"בני שיחי" לומד בכתה ג' ואת הגמרא האמורה הם למדו באותו שבוע במתכונת הלימודים השבועית. לאחר שסיימנו לשנן את החומר השבועי שלמד בכתה אמרתי לו: "הבה נלמד עתה את אותו סיפור, המובא גם בתלמוד-הירושלמי ונרחיב את הידיעה בפרטים נוספים ובחידושים מעניינים".

"כהרגלנו מפעם בפעם, פתחנו את הירושל-מי במסכת מגילה (פ"א ה"ט) והתחלנו ללמוד: מעשה ביום סגריר שלא נכנסו חכמים לבית הוועד. ונכנסו התינוקות ואמרו בואו ונעשה בית וועד שלא יבטל הלימוד מבית המדרש... ועשו חכמים סימן על הילדים כדי לראות מה יהיה איתם כשהם יגדלו — ועמדו כולם בני אדם גדולים. שנים מאותם ילדים גדלו להיות התנאים רבי אליעזר ורבי יהושע".

— "אמרתי לבני בא וראה כמה דברי תורה עניים במקום זה ועשירים במקום אחר. הנה בבבלי לא מוזכרת הסיבה שהביאה את הילדים לבית המדרש באותו יום ומדוע לא הלכו כדרכם למלמדי תינוקות. אבל הירושלמי מעשיר את היריעה ומצייר לנו את מזג האוויר שהיה כה סוער עד כדי כך שהתבטל מושב החכמים בבית המדרש ונשארו כולם בביתם. ומי כן הגיע לבית המדרש במזג האוויר הסוער? תינוקות של בית רבן שלא רצו שיתבטל בית-המדרש אפילו ביום חורפי וסוער שבו תלמידי הישיבה נותרים בביתם! הילדים הגיעו במסירות נפש ללמוד בבית המדרש. מילדים אלו של לימוד-תורה-במסירות-נפש צמחו התנאים רבי אליעזר ורבי יהושע".

"תוספת נאה זאת בירושלמי, הפותחת לנו חרך צר לעולם אהבת התורה במסירות נפש של ילדי הדור ההוא, היא העשרת דברי תורה בתלמוד בבלי של מסכת שבת שהתעשרו מן הירושלמי במסכת מגילה. המעשה המובא בתלמוד בבלי מקבל אור חדש".

"המשכתי ללמוד עם בני ועמדנו על חילוקים נוספים, העשרות דינים וסברות של הירושלמי לעומת הבבלי ומה שראינו בבבלי לעומת מה שהובא בירושלמי. כאשר קמנו מן הספרים, זכינו להבין טוב יותר ובאיכות רבה יותר הן את התלמוד בבלי והן את התלמוד ירושלמי. כי שניהם משלימים זה את זה".

— — את האנקדוטה הנעימה הזאת סחטנו — לאחר מאמצים מרובים — מפיו של הרב ישראל צישינסקי, איש ערד וממציני הלכת שבה, מייסד מכון 'דרכי שמחה' ומי שעומד בראשו ומשמש כעורך-אחראי כמחצית יובל.

"באנקדוטה סתמית ושולית זו — טמון החזון שלנו. אנו שואפים ופועלים במספר אפיקים מקבילים כדי להגיע למצב שבו כל לומד תורה ההוגה בתלמוד-בבלי יחוש בחסר כלשהוא בהבנת ובידיעת הגמרא, כל עוד שלא השלים ולמד את המקבילה הירושלמית בתלמוד הירושלמי".

"תשוקה בלתי מוגבלת"

במכון הירושלמי שבערד, שמצורתו פרושה על פני כל עולם התורה כולו, יודעים זה מכבר שלמרות שעיקר תורה שבעל פה שהתקבל בכל הדורות הוא לימוד תלמוד-הבבלי, הרי שלי-

מוד תלמוד־הירושלמי משלים ומעשיר את לימוד והבנת הבבלי, ואף נחשב לאחד משני יסודות לתורה שבעל פה כלשונו של הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות. אשר על כן ולכן מושקעים מאמצים להגדיל את לימוד תורת הירושלמי בקרב ציבור בני התורה.

אמנם, גם זאת, לעתים מזומנות, אין נמנעים מהטעמת הירושלמי והמתקתו בפיהם ובהבלם הטהור של תינוקות של בית רבן בני דורנו הלומדים בימים בלתי־סגיריים את התלמוד בבלי ומשנתו סדורה בפיהם מחודדת וצחה, שיכולים וזכאים הם, לעת מצוא ולעתים ללמוד מגיל ילדותם המוקדמת גם את התלמוד הירושלמי שיהיה זך ונצור בפיהם ובלבבם.

מזה ומוזה לא ינוחו ידם.

לא רק בחדרי המכון הצנועים שבקומה החמישית ברחוב בן יאיר, הצופים ומשקיפים על פני נוף מרחבים מדהים, סבורים כך. ניתן לומר כי כל ערד על רחובותיה הרחבים, סבורה כסברה הזאת. ולראיה, סוף האנקדוטה המת־גוללת לעברנו: "לאחר שסיימנו לימודנו, אמר לי בני כי גם המלמד, בעת שלימדם את המעשה בגמרא, הזכיר את דברי הירושלמי". ערד עולה ומתעלה בלהבות הירושלמי הפור־צים ממנה ומאירים על פני תבל.

"בתקופת השנים שבהן עורך המכון 'מבחן נים אמריקאיים' ללומדי הירושלמי באמצעות העלון 'שאלו שלום ירושלים', היתה קבוצת תלמידים מן הכיתות הגבוהות בתלמוד התורה שבערד, שנבחנה על מספר מסכתות (!) מהתלמוד ירושלמי בהצלחה רבה", מספרים במכון 'דרכי שמחה'. מעניין יהיה לבדוק את דברי התלמוד ירושלמי על "הרוצה להחכים ידרים"...

ברם, ובאמת אמרו: כי עתידה חשיבות הירושלמי שתתפשט הרבה מעבר לגבולות ערד, מקום מושב המכון. וזאת מנין לנו? כי העתיד הזה כבר כאן. מתהפך להווה. המכון אינו שוקט על שמרי הביאור המופלא היוצא מכבשונו במתינות יסודית ובחתירה למושל־מות, המכון אינו מסתפק רק בחיבור ספר 'המפתח' האגדי המרכז מאות אלפי מראי מקומות על כל הירושלמי והעמדת המפתח לרשות עמלי תורה המעוניינים לברר סוגיה בירושלמי, המכון אינו מתמקד רק בחיבור העצום של 'אוצר מפרשי הירושלמי' הנערך במתכונת דומה לסדרת 'אוצר מפרשי התלמוד' על הבבלי, המכון אינו עוסק רק בהפצת ומכירת כל ביאורי וחיבורי הירושלמי של כל המחברים וכל המכונים, המכון אינו עוסק רק בבניית 'המסלול המשולב' ללומדי הבבלי, ובכללם למג ידי שיעורים בדף היומי המשלבים את התלמוד הירושלמי של המסכת הנלמדת בדף היומי הבבלי.

המכון טובל כולו במטרה אחת ויחידה שכל האמצעים מובילים אליה: "פתיחת היכל הירושלמי המואר לרווחה לכל לומד תורה בהסרת כל המחסומים מכל הסוגים שהיו מסתירים בין לומד תורה לתלמוד ירושלמי". כל הדרכים הכשרות — כשרות. כל המפתחות הפותחים — פותחים. כל האמצ־עים — מגויסים. כל הנחלים זורמים לים הירושלמי.

מכל הסגנונות האפשריים להגדרת נשמת מכון 'דרכי שמחה', הטיב להגדירה דווקא מחבר שחיבר את ספרו לפני יותר ממאה שנים, בהסכמת השדי־חמד. בהקדמתו לספר אהבת ציון וירושלים, כותב המחבר אודות הירושלמי כי התעוררה "תשוקה בלתי מוגבלת בין הלומדים לחקות אחריו ולהסיר שיבושיו ולישר מהפכותיו לגלות אורו ויופיו עלי תבל". כי אכן אלו היסודות של מכון 'דרכי שמחה': תשוקה בלתי מוגבלת. הסרת שיכור־שים ויישור מהפכות. גילוי אורו ויופיו על פני תבל.

1341 פעמים! 1772 פעם! ועוד!

בסימן מלאות שלושים שנה להכרזת הכנסיה הגדולה השישית של אגודת־ישראל על לימוד דף יומי בתלמוד הירושלמי, מסתבר כי התלמוד הירושלמי לכרכיו המוֹה־דרים והמְהוֹדרים ולמהדורותיו המבוארות והמוארות — כל ביאור בגוונו הייחודי במרקמו הנבדל ובצבע כריכתו המאפיין — חווו ושב למלא את ארונות הספרים בבתי מדרשות ובבתי כנסיות.

יבואו שנים, ולא רחוקות הן — מבטיחים הירושלמיים היושבים בערד — שמי שלא יהיה בקי בתלמוד הירושלמי, ייחשב כבעל־חסרון בידעית התורה ויגיעתה. כי אותה

חומת־ירושלים בלתי נראית שהקיפה את הירושלמי בצריחים גבוהים ומאובקים ובחור־דים משוננים, לא מימות יהושע בן־נון היא. חדשה היא וזרה, ועליה להיהרס ולהישחק. הסדקים באבניה מתרחבים, שעריה פתוחים זה מכבר ועולי הרגלים היודעים ספר, מריחים זה מכבר את ניחוחו הטוב של התלמוד הירושלמי ומתבשמים.

כתר הירושלמי שכמו נראה מונח בקרן זוית, נעשה כתר שרוצים ליטול אותו. כל הרוצה ליטול יבוא ויטול ונמצאת עטרה חוזרת ליושנה.

"בניגוד למה שמדמים רבים וחושבים טובים, לא תמיד היה התלמוד־ירושלמי נחלת בודדים", מזכיר הרב ישראל יצחק ציישינסקי נשכחות־בלתי־ידועות, "היו תקופות שבהן היה הירושלמי נחלת לומדי תורה וחוק לימודם של גדולי ישראל. מתוך ספריהם וחיבוריהם של בעלי התוספות והראשונים, שהתגוררו והפיצו תורה בצרפת ובמדינות צפון אפריקה, נמצאים אנו למדים שלא פסקו מלהגות בדברי הירושלמי".

"בתוספות על הש"ס מוזכר הירושלמי 1341 פעם. בחידושי הרמב"ן מוזכר התלמוד הירושלמי 1720 פעם, בחידושי הרשב"א מובאים דברי התלמוד ירושלמי ב־1772 הזדמנויות. וישנן דוגמאות לרוב. ולא רק בתקופת הראשונים כמלאכים. בנושאי כלים

דורות קודמים שטובים היו מאיתנו עשרות מונים. חוששים הם לעסוק ב'חדשות' שלא שערום אבותיהם ומקיימים בזה בנפשם, בדרך צחות שאינה הולמת, את מאמרם ז"ל, אשר בכל יום ויום יהיו בעיניהם דברי הירושלמי כחדשים זה מקרוב לא באו.

"אין לנו עסק בנסתרות" — מתכווצים אנשי הירושלמי במכון דרכי שמחה נוכח התואנה הנפוצה ונפיצה כאחד — "אולם הנגלות לנו הן ולבנינו. סיבות גליות רבות קיימות להסביר מדוע בימי עבר לא נפוץ לימוד הירושלמי בקרב לומדים שלא היו גדולי ישראל ומה השתנה דורנו שבו כלו כל קיצ־התירוצים פסו מן הארץ וכל לומד יכול למצוא לו חדות הלימוד בתלמוד דברי הירושלמי". ראשית הסבר: סיבה חשובה ומרכזית התחדשה בדורנו שלנו ולא היתה קיימת עד לפני שנים ספורות, הלא היא: ריבוי הפירושים המבארים את הירושלמי בשפה מותאמת לבן דורנו.

"בכל הדורות היו לומדי תורה ששאפו להשלים את ידיעת התורה בחיזור על ידי ידיעת הירושלמי", אומר הרב ציישינסקי, "אלא שלאחר נסיון להבין את תורת הירושלמי, נואשו באין מוצא דרך. ריבוי הביאורים החדשים — הנשענים כמובן על מפרשים קדמונים — גורם לריבוי הלומדים. במילים אחרות: אם היו הביאורים קיימים בדורות

הרב ישראל ציישינסקי — בכינוס השנתי

הקודמים אזי היו לומדים את הירושלמי גם בדורות הקודמים".

"הימצאותם של הפירושים החדשים, פותח שערם נרחבים לירושלמי ומציאות מבור־כת היא של כל יום ויום שאלפי יהודים נכנסים באותם שערים. אם כן אפוא, על כל לומד שטרם כרת ברית עם התלמוד ירושלמי, לשאול את עצמו באותה כנות המאפיינת לומדי־תורה: למה הוא גורע מעצמו את הזכות העילאית ומדוע מונע הוא מידיעותיו התורניות חלק כה נכבד ומשמעותי של תורה־שבעל־פה".

תל ותרגולת, ביצה וחריץ

אחת מפעולות המכון הרב־תחומיות היא לדאוג כי הביאורים החדשים על הירושלמי — של כל מחבר באשר הוא וכל הוצאה תהא אשר תהא — יהיו מצויים בחנויות הספרים, בזמינות מזמינה ומזומנת לכל מזדמן.

המציאות מצטיירת לפעמים באותיותיה של אותה שאלה עתיקת שנים: מי הקדים למי האם התרנגולת או הביצה. ואל הנמשל: האם אי הימצאות הביאורים גרם להעדר ביקוש או העדר ביקוש גרם לאי הימצאות הביאורים.

"בעלי החנויות אומרים לנו: 'למה שנחזיק בחנות ספר שאין לו ביקוש?'. לעומת זאת, המבקשים ללמוד את הירושלמי טוענים לעומתנו: 'איך נוכל ללמוד כשאין אפשרות למצוא בחנויות את הפירושים המבוארים?'. הרי זה כמשל הגמרא (לגבי רבבת כיכר כסף שהציע המן לאחשוורוש — להבדיל) על בעל התל המחפש למכרו כדי ליישר אדמת שדהו ובעל חריץ המבקש לאטמו גם כדי ליישר אדמת שדהו ורק צריך להפגיש ביניהם".

"המכון החל בתהליך הדרגתי ליצירת המפגש. הוא דואג, כעבודה מול בעלי החנויות, להציב את הביאורים בקדמת המד־פים בחנויות הספרים ולוקח אחריות על

מכירתם, כשבמקביל הוא מפרסם אצל קהל הלומדים שהנה הגיעו זמנים חדשים לישראל: ניתן להשיג את ספרי הירושלמי בחנויות מבלי לנחש בגביעו של המשנה למלך איזה ביאור יצא על איזו מסכת ולהתרוצץ בין חנויות מחנויות שונות כדי לאתריו".

הד למציאות הקדומה של העדר פירושים ירושלמי — כמו גם דברים המחזקים את הסיבה הראשונה שהוזכרה לאי היותו של התלמוד הירושלמי נחלת הכלל — אנו מוצאים ב'מודעה רבא' שפרסם האדמו"ר מפילץ זי"ע בעל ה'שפתי צדיק', כשהדפיס את התלמוד הירושלמי במטרה להפיצו בכלל ישראל.

בין השאר, כתב האדמו"ר מפילץ במודעתו, כי "הכל תלוי במזל אפילו ספר תורה שבהיכל. כי תחת אשר התלמוד־בבלי נתפשט הרבה בישראל ונדפס פעמים רבות ורבו עליו הפירושים — הנה התלמוד ירושלמי הוא יקר המציאות ונדפס פעמים מעטות וגם מעטו הפירושים עליו. ואם נתבונן בשום לב בדבר הזה, נמצא אשר הסיבות והמסובבים קשורים ואחוזים זה בזה: כי מפני שלא פרשהו גאוני הדורות על כן לא נדפס הרבה, ומפני שלא היה מצוי בידי גאוני דור ודור על כן לא פרשהו". מחול הביצה והתרנגולת הלזה — חדל.

לשם כך באנו ארצה!

סיבה נוספת להתקרכות המעורדת שנוצרת בין לומדי התורה לתורת הירושלמי, היא התחדשות הישוב התורני בארץ ישראל. בשונה מההלכה והפסיקה בכל ענפי התורה, הנשענת רבות על התלמוד הבבלי ורק מסת־יעת בתלמוד ירושלמי בעת הצורך, הרי שמקורם התלמודי הכמעט־בלעדי של ההלכות התלויות בארץ, מצות עשה ומצוות לא תעשה מהתורה, כמו גם איסורי וסייגי חכמים, הוא התלמוד־הירושלמי, בסדר זרעים.

המודעות הגוברת לקיום המצוות התלויות בארץ, החלתם המחודשת על המטבח היהודי שבגולה לא היה כפוף להלכות אלו ובארץ ישראל הוא משועבד להלכות אלו, מעמיקה את העיון והלימוד של התלמוד הירושלמי.

פולמוסים רבים שהתחדשו בעולם התורה בשנים האחרונות, עם חידוש ההתיישבות בארץ הקודש, כאלו הקשורים להלכות שמי־טה, מעשרות, גבולות הארץ, קדושת הארץ, וכדומה, מושכים את הלומדים ומורי ההוראה אל בין כתלי בית המדרש של ארץ ישראל, לתוככי תורת הירושלמי.

אך לא זו בלבד.

עצם קיום מצוות ישוב ארץ ישראל, היא סגולה מסוגלת להתגברות לימוד הירושלמי. דברים ברוח זו כתב אחד מחכמי ישראל שעסק רבות בפירושי וגרסאות הירושלמי, הגאון רבי בער ראטנער ז"ל בספרו 'אהבת ציון וירושלים' שזכה להסכמתו של בעל השדי חמד זיע"א. בהקדמה לספרו הוא כותב: "אמנם אין להתפלאות. הלא ירושלמי שמו, וכמו עירנו כן נחרב גם תלמודה, וגורלו כגורלה של ארצנו. והראיה כי בזמן הנוכחי אשר התחיל השחר לשלוח קרני אורו על ארצנו ועקבי דמשחא ממשמשים ובאים, נתן ד' בלב גאון דורנו ר' יעקב דוד צונק"ל [נהריב"ז] להדפיס את הירושלמי להפיצו בישראל. ואף גם זאת כי נהייתה תשוקה בלתי מוגבלת בין הלומדים לחקות אחריו ולהסיר שיבושיו ולישר מהפכור תיו לגלות אורו ויופיו עלי תבל".

הסבא אמר: "לך תרכוש ירושלמי!"

אחרים תולים את ההתעוררות הירושלמית בהתקרבות פעמי משיח העומד אחר כתלנו. ידועה היא הגימטריה הנאמרת משמו של הגרי"ח זוננפלד זיע"א, כי 'ציון' במשפט תפדה' (ישעיה א, כז) בגימטריה "תלמוד ירושלמי" (1076) 'ושביה בצדקה' בגימטרייה "תלמוד בבלי" (524). ואומרים משמו שגימטריה זו רומזת שבשעה ששני התלמודים יפוצו חוצה ויצאו מרשות היחיד לרשות הרבים, תבוא הגאולה.

"מה גם שיש מגדולי ישראל שכתבו כי לעתיד לבוא יהיה עיקר הלימוד בירושלמי", מתלהבים במכון למצוא סיבה נוספת, "אם כן הרי צריך קצת הכנה לקראת העתיד לבוא. כדוגמת הכולל ללימוד הלכות קדשים שייסד בעל ה"חפץ־חיים" לכהנים, כדי שיהיו בקיאים בהלכות בית המקדש והקרבנות ויהיו מוכנים עם ביאת משיח צדקנו".

ככלות כל הסיבות, שבים אנשי המכון ומעדיפים להפחית את העיסוק בסיבות ולהר־

בות את המעש בנסיבות, לאפשרן ולהפשרן, להקל אותן ולהפכן לנוחות. גילויי המחדש של הירושלמי נותר אפוא אפוף רו ולוטה מסתור.

”דבר פלא שמענו מפי כ”ק האדמו”ר מבוהוש שליט”א, מוסיף הרב צייזינסקי סנסן מתוק למרקחת, ”בצום גדליה של שנת תש”מ, קרא לו סבו כ”ק האדמו”ר רבי יצחק מבוהוש זיע”א ואמר לו כי בכל ראש־השנה מכריזים בשמים על הארות חדשות הצריכים לרדת לעולם בשנה הקרובה ובשנה זו הכריזו על הארות ללימוד תלמוד הירושלמי”.

”היה זה, כאמור, למחרת ראש השנה. הסבא זיע”א הורה לנכדו – האדמו”ר הנוכחי – ללכת ולרכוש ש”ס ירושלמי והתחיל תיכף וסמוך ללמוד עמו שיעור קבוע בתלמוד ירושלמי”.

”באותה שנה עצמה, בחודש טבת, בעת התאספות גדולי ישראל בכנסיה הגדולה השישית של אגודת ישראל, הוחלט על ידי מועצת גדולי התורה של אגודת ישראל, על פי הצעתו של כ”ק האדמו”ר מגור בעל הלב שמחה זי”ע, לקבוע עיתים ללימוד הירושלמי”. באותה שנת הארות, ניתן האות למהפכה בגישת הלומדים לתורת הירושלמי. היא נעשתה נחלת כלל הלומדים.

הטיב לבטא את הנקודה, הגאון רבי נחום רוטשטיין שליט”א, ראש ישיבת ”נזר התורה”, שהאציל מרוחו הגדולה על המכון במשך שמונה שנים והביאו להתרחבות ולשגשוג רב. במשא המרכזי שנשא בכינוס השנתי השלישי להגברת הלימוד הירושלמי, הנערך על ידי המכון מדי שנה בשנה והפך למסורת, התייחס לטענת ”עוד לא גמרתי את הבבלי הכיכד אלך ללמוד ירושלמי”. בדבריו הזכיר את דברי המדרש משלי, אמר רבי ישמעאל בוא וראה כמה קשה יום הדין שעתיד הקב”ה לדון את כל העולם כולו בעמק יהושפט. בזמן שתלמידי חכמים באים לפניו ואומר לכל אחד מהם: כלום עסקת בתורה? אמר לו: הן. ... בא לפניו מי שיש בידו מקרא ואין בידו משנה, הקב”ה הופך את פניו ממנו. ... בא לפניו מי שיש בידו שני סדרים או שלשה הקב”ה אומר לו: בני כל ההלכות למה לא שנית אותם. ... בא לפניו מי שיש בידו הלכות הקב”ה אומר לו: בני תורת כהנים למה לא שנית בא מי שיש בידו תלמוד הקב”ה אומר לו: בני הואיל ונתעסקת בתלמוד, צפית במרכבה. הרי לנו שלעתיד לבוא יתבעו את האדם על כל מה שלא למד”.

”ושנתי: ללא הירושלמי גם דברי הבבלי אינם נלמדים בשלמותם ואין עומדים על הבנתם השלמה כפי שמוכח מכמה מקומות את חשיבות של שני התלמודים דווקא כשבאים יחד ואין ניתן להוסיף הבנה וידע דווקא על ידי לימוד תלמודה של בבל בסמוך לתלמוד ירושלמי ועיון בה בכל סוגיה, וכמעט בכל סוגיה הדברים מופלאים ומשלימים אחד את השני”.

כולם באים!

שלושים שנה אחרי אותה שנה.

לאחר עבודת הסברה דו־ראשית, הן הסברת דברי הירושלמי, והן הסברת חשיבות לימודו, חוזר התלמוד ירושלמי למעמדו הנכבד אצל לומדי התורה וקובעי העתים ללמדה.

שיעורי־תורה רבים קבעו את לימודם בדף היומי הירושלמי כתקנת מועצת גדולי התורה בכנסיה הגדולה, ושיעורים רבים בדף היומי מן התלמוד בבלי, החלו ללמוד במקביל את המסכת הירושלמית של המסכת הבבלית הנלמדת בשיעור, כאשר המכון מספק לכל שיעור חדש שנפתח גמרות מבוארות בהשאלה ללא תמורה. ובני מעיהם של שומעי השיעורים שֵׁשִׁים ושמונים לגלות אורה של ירושלים מגיע ומגיה להם את השיעור.

”הנוסחה הבסיסית היא ‘ממשנה למשנה. כלומר, לאחר שלומדי השיעור מגיעים למשנה בגמרא. הם עושים אתנחתא ועוברים ללמוד את המסכת הירושלמית מהמשנה הקודמת עד למשנה זאת, וכן הלאה לאורך כל המסכת. התוספת הזאת מעניקה להם טעם מתוק בלימוד ומעשירה את ידיעותיהם, זאת מלבד התחושה הסיכומית בלימוד הירושלמי שהוא קצר מן הבבלי”.

סימן מובהק להתפשטותו של לימוד הירושלמי ולשבירת מחסום אי־ההכרה שחצץ בין הלומדים לירושלמי, היא העובדה כי ענקי המבארים המעסיקים מזה שנים – בהסכמת וברכת גדולי ישראל – עשרות תלמידי חכמים יודעי ספר ומטיבי לשון לבאר בשפה בת־דורנו את התלמוד בבלי, מפעילים בשנת יים האחרונות לעלות גם אל הר הירושלמי לבארו בשפה שווה לכל נפש צמאת תורה.

כניסתם של מבארים נוספים להיכל האור הירושלמי, הנביעה מעיינות שמחה במכון דרכי שמחה שצבר עמל נמלים רב בן עשרות שנים במטרה להסיר המסווה מעל אור פני הירושלמי.

המכון ההולך לפני מחנה לומדי הירושלמי כעמוד אש המורה את הדרך ושואף להגדיל את המחנה – משמש כיום כתובת מרכזית לכל שאלה ירושלמית או בקשה עזרה, גם כזאת הבאה מפיהם ומפי כתבם של מבארים אחרים הנהנים משיתוף פעולה מפרה ומסיוע חסר גבולות.

המכון מפיץ את פירושיהם של מחברים אחרים באותה יעילות שהוא מפיץ את מהדורותו הוא ואף מעמיד לרשותם של כל החפצים בבירור סוגיה בתלמוד־ירושלמי את המאגר הבלתי נדלה המכיל עשרות רבבות פירושים ומובאות לביאור הירושלמי.

כי המטרה החקוקה בעצמות מייסדי המכון אינה העצמת גדולת המכון והראות רוב עשרו הרוחני והגדלת גדולתו – אלא טובת הירושלמי והפצתו.

”לומד שהתרגל לסגנון הבבלי ובא להסתגל ללשון הירושלמי, יבין ללא קושי את רוב לשון הירושלמי”, אומרים לומדי המכון בחד־משמעיות נדירה.

”למרות שסגנון הירושלמי מוגדר בבבלי ‘לישנא קלילא’ דהיינו לשון יותר קצרה, יש בה פחות קישורים, היעדרות של קטעי מעבר הן בין הסוגיות והן במהלך השקלא וטריא, מילים קטועות ראש כשהאות הראשונה איננה וכן ארמית ארצישראלית שאינה דומה לארמית הבבלית – בכל זאת לאחר לימוד רציף ועקבי, תוך שימת לב להבדל הלשון, מסתגל הלומד ללשון הירושלמי. לימוד של פרק או שניים מסלק את הקושי הלשוני ולא הבדלי הלשון הם המעוררים את בעיית הבנת הנק” רא”.

”הקושי העיקרי הוא הבנת הסוגיות בבהי” רות ו’גמישות הגירסאות’. זה לב לבו של הקושי. לכן מי שסבור כי די בביאור לשוני הממלא את החללים הלשוניים ומעצב ניסוח רציף וזורם – אות היא כי לא זיהה היטב את הקושי האמור. ואם ישתית ביאורו על יסודות

אלו, לא יביא את הלומד אל הבאר. כדי לקשר בקשר אמת בין הלומד לירושלמי יש ליצור ביאור יסודי ושוורשי הפותר את הקשיים האמיתיים”.

”בעקבות הקושי בהבנת הסוגיה, עלול הלומד הרגיל משחר נעורי ישיבתו בבבליות הלימוד, להתקשות לרכוש את היכולת להבין כל שיטה המוזכרת בגמרא בתמצית ואת האפשרות להבין בבטחון את הסכרא של כל מאן־דאמר, וזאת גם מחמת שהשיטות כתובות במספר מילים מצומצם מאוד ובגלל שהדין־ודברים סביב כל שיטה, או שאינו מתקיים או שהוא כתוב גם בקיצור נמרץ”.

”בנוסף, הלומד עשוי להיות נבוך כשהוא אמור להסיק בכוחותיו הוא מהי הגירסה הנכונה משלל הגרסאות המוצעות לו על ידי המפרשים. הלומד ימצא עצמו לעתים מתקשה לתת אָמון שאכן זו, או זו, או זו, או אחרת, היא הגירסה המקורית של הירושלמי שבה עליו להגות ולהתייגע”.

”בשל שני מוטיבים מרכזיים אלו המאפיי־

נים את התלמוד הירושלמי, הלומד עשוי לצאת מהסוגיה נבוך ובלתי־מסודר, חסר־בטחון וחש־תחושת־זרות, בלי להצליח לראותה נכחו כשהיא ברורה ושלמה – אלו הקשיים ולהם יש למצוא פתרון, לא הבדלי הלשון בין הבבלי לירושלמי הם העומדים כמחסום”.

”לומדים ירושלמי. לומדים גמרא!”

”להם, לקשיים המהותיים אלו, אנו מתייג־עים ויגעים ומוציאים ומציעים פתרון־אמת מבוסס אמין בדוק ומנופה באמצעות ביאור הירושלמי שהצבנו סביב הירושלמי בדי עמל מפרך. ביאורנו ‘אור שמחה’ אינו מתרגם רק את הלשון ואינו רק מבהיר את פירוש הטקסט, משימות חשובות כשלעצמן”.

”אנו חותרים ליותר ושואפים אל הגבוה ביותר: תלמידי החכמים של מכון ‘דרכי שמחה’ בונים ביאור המבאר את הסוגיה! המסביר את השיטות בהסבר מבוסס! הקושר בין שיטה לשיטה! המוצא את הגירסה האמינה ביותר! הנשען על מבחר עצום של אפשרויות פירוש מגדולי כל הדורות ובורר את הפירוש המתיישב ביותר בגמרא”.

”זו הסיבה שאיננו פועלים תחת לחץ־הספקים דוחק. אסור לנו לשאוף לכמות במחיר ויתור על האיכות! תלמידי החכמים העמלים על הביאור של המכון חורשים בדמעה וביסודיות עשרות פירושים על כל סוגיה. לומדים אותם ולומדים את הירושלמי לפיהם. משווים פירוש לפירוש. לומדים את הסוגיה המקבילה בתלמוד בבלי. תרים אחרי פירושי ראשונים כמלאכים שנקבצו אל המאגר הגדול ביותר בעולם. מתאימים ומטעמים את הדברים עם ים התלמוד בבלי והירושלמי גם יחד, תוך סריקת כל אפשרויות הביאור הפרשני, הביאור של הפסיקה ההלכתית, הביאור המפורד בספרי השו”ת – בהיצמדות עיקשת לגירסה האמינה ביותר של הירושלמי”.

”לומד הלומד את הירושלמי על פי הביאור ‘אור שמחה’ של מכון ‘דרכי שמחה’, יחד עם ‘תוספות ראשונים’ המובאים בצדו השמאלי של העמוד ובהם קטעים מקוריים הקשורים לסוגיה שנלקטו מדברי הראשונים, מרגיש כי הוא למד דף גמרא בטהרתו ובהווייתו. לא כמרפרך וכמרחף, לא כמתפשר וכמתעלם, לא כקורא ואינו מכוון לבו”.

”הסוגיות המלוטשות בביאור ‘אור שמחה’ נשענות על ראשונים כמלאכים ועל מבארי הירושלמי המסורים לנו מדור דור. השיטות המוסכרות בטוב טעם ומתעשרות בביאורי מפרשי הבבלי (!) זוהרות כזוהר שמי ירושלים. הלומד חש כי בא אל המנוחה ואל הנחלה. הסוגיה בנויה. השיטות מסודרות. משנתו בידיו ותלמודו נוח לו. אור לו ושמחה בלבבו”.

אמת היא כי החתירה לפסגות נושקות הרקיעים, מאריכה מאוד את קצב ביאור הירושלמי. אמת היא כי לו התפשרו מבארי הירושלמי הישובים בערד – הרחק מסאון תחרות־סופרים שאון לחץ־השוואתי ושעון קנאת־צורבים – על עקרונות הפלדה כי אז יכלו משכבר השנים להשלים את הביאור על כל הירושלמי. הן יושבים הם על באר הירושלמי משנים שְׁנִימָה, עוד בטרם באו שאר העדרים לגלול האבנים מעל פי הבאר. זכות קדימה שבידם יכלה לקדםם בהרכה מאוד ועוד וכבר יכלו למלא מדפים במהדור־תם, לו רצו לקצר דרכם.

אך אמת נוספת היא כי מבארי הירושלמי של ערד שואפים להגיע אל חוד חודה של האמת. הדרך אל האמת ארכת זמן וצורכת השקעה.

ועוד מוסיפים שם לומר: ”מנסיון של חצי יובל אני יודעים בוודאות כי לימוד הירושלמי בביאור אמין, לאחר התרגלות קצרה ללשונו, קל להבנה ולסיכום מהתלמוד הבבלי. זאת מכיון שבתלמוד הבבלי ישנן סוגיות שמתאר־כות בשקלא וטריא וישנן שעשירות בכמה יישובים או מספר העמדות לסוגיה אחת, בעוד שתלמוד ירושלמי כתוב בפסקות פסקות וסוגיותיו קצרות ומתומצצות. מה שמקל על ההבנה, הסיכום והזכרון. ואלו ואלו דברי אלוקים חיים”.

מעשים שבכל יום – שמסתמכים!

שואלים אחרים: ”איזו תועלת תצמח לי מלימוד הירושלמי אם ההלכה הפסוקה והמסורה לנו נשענת על התלמוד הבבלי”.

כאן מעבירים אנשי־שיחנו את רשות הדיבור לגדולי ישראל, תוך הדגשת העובדה כי שלוש המובאות דלקמן הם דוגמית זעירה וקצה הקרחון משירי השבח וההלל שכתרו גדולי ישראל לתועלת לימוד הירושלמי.

המגדול עוז, מגדולי הראשונים, כותב בסוף

